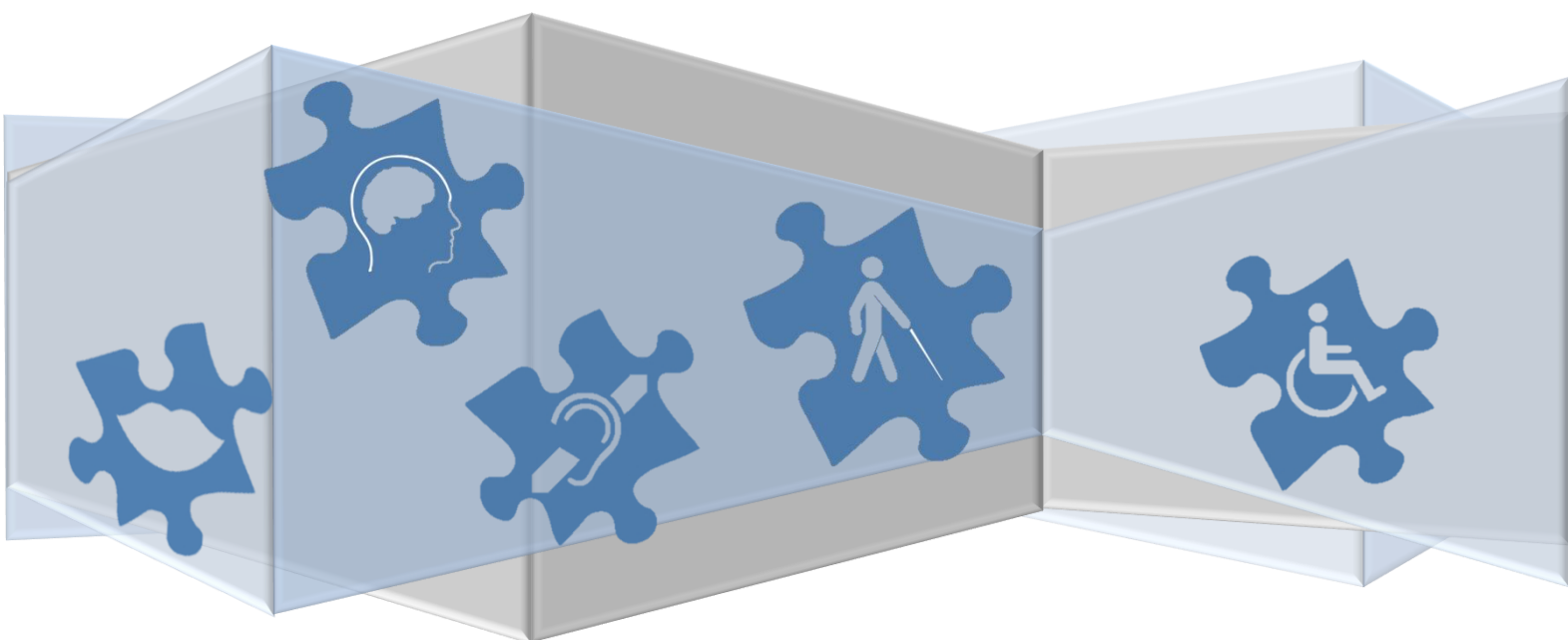

Osoba z niepełnosprawnością w społeczności akademickiej

Problemy niepełnosprawności w edukacji akademickiej

Opracował: dr inż. Mateusz Macałka

Spis treści

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z niepełnosprawnością ruchową	2
Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami niesłyszącymi i słabosłyszącymi	3
Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami niewidomymi i słabowidzącymi	4
Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z niepełnosprawnością mowy	5
Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z zaburzeniami i chorobami psychicznymi.....	6
Zasady wsparcia edukacyjnego	7
Projekt dobrych praktyk Uczelnianego Wsparcia.....	9

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z niepełnosprawnością ruchową

Autorka: Małgorzata Radziszewska

1. Przed studentami z niepełnosprawnością ruchową należy stawiać takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a to uczelnia odpowiada za uzyskany przez nich dyplom.
2. Należy pamiętać o indywidualnym traktowaniu osób z niepełnosprawnością narządu ruchu - każda osoba ma inne możliwości motoryczne wynikające z rodzaju niepełnosprawności i postępu choroby.
3. Należy dyskretnie zapytać studenta, co stanowi dla niego największy problem i w czym potrzebuje wsparcia, na przykład czy ma dla niego znaczenie miejsce, jakie zajmuje na sali. Często niepełnosprawności fizycznej towarzyszy inna (wzroku, słuchu), co dodatkowo ogranicza możliwości percepcji tej osoby.
4. Rozmawiając ze studentem poruszającym się na wózku należy - w miarę możliwości - przyjąć pozycję siedzącą, a jeżeli nie jest to możliwe stanąć w odległości umożliwiającej kontakt wzrokowy.
5. Dla osób mających trudności z poruszaniem się (korzystających z wózka, kul, itp.), brak wind, utrudniony dostęp do nich wraz z koniecznością szybkiego przemieszczania się między salami, szczególnie między budynkami, stanowi znaczne utrudnienie. Często osoby te bez pomocy innych nie są w stanie dotrzeć na zajęcia. Należy, zatem rozplanować zajęcia w taki sposób, by uwzględnić problemy i potrzeby tej grupy studentów, tzn. ograniczyć do minimum konieczność przemieszczania się pomiędzy zajęciami.
6. W przypadku braku możliwości prowadzenia zajęć w budynkach/ salach pozbawionych barier należy - w miarę możliwości - pomóc w zorganizowaniu pomocy fizycznej lub zaproponować alternatywne formy przekazywania wiedzy.
7. Nagrywanie zajęć jest często jedynym sposobem sporządzania notatek przez osoby z niepełnosprawnością fizyczną, zwłaszcza rąk. Zasadniczo prawo autorskie zezwala na nagrywanie zajęć, ale student powinien wykorzystywać je tylko do osobistego użytku. Rejestracja może się odbywać poprzez nagrywanie dźwięku (dyktafon) lub obrazu i dźwięku (kamera).
8. Inicjując zachowania wymagające podnoszenia rąk (np. zgłaszanie się do odpowiedzi) należy mieć świadomość, że mogą być one niemożliwe do wykonania dla osób z niepełnosprawnością rąk (często towarzyszącą osobom poruszającym się na wózku).
9. Sprawdzanie wiedzy powinno przebiegać w sposób możliwie zbliżony do tego, jaki jest stosowany wobec studentów pełnosprawnych. Przy czym osoby mające problem z pisaniem winny mieć umożliwione zdawanie egzaminów w formie ustnej. Osobom, dla których samodzielne dotarcie na egzaminy w budynku z barierami jest niewykonalne, należy umożliwić przeprowadzenie egzaminu w miejscu dla nich dostępnym, z zachowaniem równoważnego sprawdzenia poziomu wiedzy.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami nieśłyszącymi i słabosłyszącymi

Autor: Prof. dr hab. Bogdan Szczepankowski

1. Przed studentami z niepełnosprawnością słuchu należy stawiać takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a to uczelnia odpowiada za uzyskany przez nich dyplom.
2. Na zajęciach, w których uczestniczą osoby nieśłyszące i niedosłyszące, należy mówić przede wszystkim wyraźnie z normalnym lub minimalnie zwiększonym natężeniem głosu (nie krzyczeć!) w normalnym lub minimalnie zwolnionym tempie. W żadnym przypadku nie należy nienaturalnie zwalniać tempa mówienia ani nie przejaskrawiać artykulacji, gdyż wówczas nie uniknie się zniekształceń. Nie należy także w czasie wypowiedzi zasłaniać ręką ust, żyć gumy, odwracać się itp. Obfity zarost na twarzy zasłaniający usta może osobom nieśłyszącym uniemożliwić rozumienie wypowiedzi.
3. Przed rozpoczęciem każdej wypowiedzi należy upewnić się, czy osoby nieśłyszące na nas patrzą. Jeśli nie - zwracamy na siebie ich uwagę lekko dotykając ręką osoby nieśłyszącej, machając dłonią w jej kierunku (nie jest to rozumiane, jako lekceważenie) lub „mrużąc” oświetleniem sali.
4. Należy pamiętać o tym, aby twarz wykładowcy była dobrze oświetlona, co ułatwi osobom nieśłyszącym odczytywanie mowy z ust i obserwację mimiki twarzy. Nie należy stawać pod słońce, w oknie, a w pomieszczeniach trzeba ustawić się przodem do okna lub światła sztucznego. Wzrok należy kierować na twarz najbliższej osoby nieśłyszącej, aby nawiązać kontakt emocjonalny.
5. Jeśli w zajęciach bierze udział tłumacz języka migowego, warto pamiętać o tym, aby nie zwracać się do tłumacza, lecz do wszystkich słuchaczy, w tym osób nieśłyszących. Tłumacz i tak wykona swoje zadanie, a prowadzący zajęcia swoją postawą podkreśla, że rozmawia ze studentami, a nie z tłumaczem.
6. Wypowiedzi kierowane bezpośrednio do osoby nieśłyszącej podczas zajęć lub indywidualnych konsultacji powinny być krótkie i zwarte. Jeśli wypowiedź nie zostanie zrozumiana, należy ją powtórzyć używając w miarę możliwości innych słów. Zdania powinny być krótkie, pojedyncze, sformułowania potoczne wspierane naturalną gestykulacją. Jeśli próba nawiązania kontaktu za pomocą mowy okaże się nieskuteczna, należy próbować porozumiewać się na piśmie, posługując się również krótkimi prostymi zdaniami.
7. Jeśli osoba nieśłysząca mówi, ale nie jesteśmy w stanie jej zrozumieć, trzeba podać jej kartkę i długopis mówiąc „proszę to napisać” i wykonując gest pisanania.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami niewidomymi i słabowidzącymi

Autor: Jacek Zadrozny

1. Przed studentami z niepełnosprawnością wzroku należy stawiać takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a to uczelnia odpowiada za uzyskany przez nich dyplom.
2. Należy dyskretnie zapytać studenta, jak dużo widzi i czy ma dla niego znaczenie miejsce, jakie zajmuje na sali, oraz jaka pomoc będzie mu potrzebna.
3. Nagrywanie zajęć jest często jedynym sposobem sporządzania notatek przez osoby niewidome. Zasadniczo prawo autorskie zezwala na nagrywanie zajęć, ale student powinien wykorzystywać je tylko do osobistego użytku.
4. Student może posługiwać się różnymi pomocami: notebookiem, maszyną brajlowską, notatnikiem, pomocami optycznymi, a nawet własnym oświetleniem. Publiczne zwracanie na to uwagi może go zniechęcić.
5. Studenci niewidomi i słabowidzący powinni otrzymać takie same informacje, jak studenci widzący. Prowadzący zajęcia powinien głośno czytać to samo, co zapisuje na tablicy. Jeżeli jest to możliwe, warto dostarczyć materiały w postaci plików elektronicznych. Prezentacji rysunków, wykresów, diagramów powinien towarzyszyć ich słowny opis. W przypadku przedstawiania eksponatów, makiet, modeli student powinien mieć możliwość zapoznania się z obiektem za pomocą dotyku (jeśli jest to możliwe) lub obejrzeć go z bliska (student słabowidzący).
6. Koniecznym jest, by zadając pytanie precyzował słownie, do kogo je kieruje, ponieważ osoba niewidoma nie zareaguje ani na spojrzenie, ani na wskazanie palcem.
7. Informacje o wymaganej literaturze należy podawać ze znacznym wyprzedzeniem, ponieważ dla osób niewidomych dotarcie do niej jest bardziej skomplikowane i czasochłonne niż dla osób widzących.
8. Sprawdzanie wiedzy powinno przebiegać w sposób możliwie zbliżony do tego, jaki jest stosowany wobec studentów widzących. Dla osób słabowidzących należy przygotować testy używając dużej czcionki, a dla niewidomych - testy w formie elektronicznej (które mogą być wypełnione za pomocą komputera) lub w brajlu. Możliwa jest także zmiana formy pisemnej egzaminu na formę ustną z zachowaniem równoważnego sprawdzenia poziomu wiedzy.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z niepełnosprawnością mowy

Autor: Andrzej Wójtowicz

1. Przed studentami z niepełnosprawnością mowy należy stawiać takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a to uczelnia odpowiada za uzyskany przez nich dyplom.
2. Osobom mającym trudności z wymową należy poświęcić więcej czasu i uwagi, utrzymując z nimi kontakt wzrokowy.
3. Należy zachęcać studenta z problemami w mowie do dalszego formułowania wypowiedzi - bez poprawiania go, przerywania wypowiedzi i wyręczania go. Pomagać należy tylko w razie koniecznej potrzeby, na przykład, podpowiadając trudne słowo, ale nie więcej niż jedno, starając się robić to jak najrzadziej.
4. W razie niezrozumienia tego, co student powiedział, nie należy powstrzymywać się przed poproszeniem o powtórzenie niezrozumiałego fragmentu wypowiedzi. W szczególnie trudnej sytuacji można zadać studentowi pytanie wymagające krótkiej odpowiedzi, bądź jedynie ruchu głową wyrażającego potwierdzenie lub zaprzeczenie.
5. Osoby mające problemy z wymową mogą uczestniczyć w zajęciach ćwiczeniowych i laboratoryjnych, podczas których student udziela odpowiedzi ustnych. W takiej sytuacji należy zwrócić uwagę, by studentowi stworzyć możliwie komfortowe warunki wypowiedzi, przede wszystkim zapewnić ciszę i wyeliminować stresujące okoliczności.
6. W sytuacji wygłaszania referatów i prezentacji studentów z niesprawnością mowy nie należy zwalniać z publicznego wystąpienia, lecz zachęcić ich do przygotowania prezentacji multimedialnej wzbogaconej o krótkie komentarze. Szczegółowe informacje mogą być umieszczone na slajdach. W przypadku pierwszej prelekcji studenta na uczelni może on wygłosić referat przed mniejszym audytorium, w obecności kilku kolegów z roku. Ma to na celu stopniowe pokonywanie barier przez studenta i zachęcenie do wygłaszania kolejnych prezentacji już przed całą grupą.
7. Zaliczenia i egzaminy osób z problemami wymowy powinny być przeprowadzane w takiej samej formie jak dla innych studentów. Tylko w wyjątkowych sytuacjach, kiedy komunikacja ustna jest bardzo utrudniona, należy stosować formę pisemną.
8. Do osób z niesprawnością narządu mowy należy podchodzić w sposób naturalny, bez lęku. Obawy i zahamowania mogą sparaliżować zarówno wykładowcę, jak i studenta.

Wskazówki dla osób prowadzących zajęcia dydaktyczne ze studentami z zaburzeniami i chorobami psychicznymi

Opracowanie: Katarzyna Skalska w oparciu o materiały i informacje uzyskane z Warszawskiego Domu pod Fontanną

1. Przed studentami doświadczającymi problemów w obszarze zdrowia psychicznego należy stawiać takie same wymagania, jak przed innymi studentami, ponieważ zamierzają oni zdobyć wyższe wykształcenie, a to uczelnia odpowiada za uzyskany przez nich dyplom.
2. Jeśli wykładowca nie został poinformowany o chorobie studenta, to niektóre jego zachowania, związane z objawami choroby lub skutkami przyjmowania leków (trudności w koncentracji uwagi, senność, zaburzenia łaknienia, problemy z motywacją i podejmowaniem decyzji) mogą być uważane za przejaw złej woli lub lekceważenia wymagań. Dlatego jeśli zauważymy tego typu zachowania studenta, warto w rozmowie indywidualnej wyjaśnić ich źródło.
3. Zachowanie studenta doświadczającego ostrego kryzysu może wzbudzić u wykładowcy lęk, niepokój, bezradność. Jeśli się tak dzieje, warto podjąć próbę rozmowy ze studentem i zapytać o ewentualne problemy zdrowotne. Jeśli nie przynosi to rezultatu, szukajmy informacji i pomocy.
4. Praca ze studentem powinna być oparta na pełnej odpowiedzialności studenta za swoje decyzje i działania. Jednak bardzo ważna jest atmosfera cierpliwości, podmiotowości i życzliwego podejścia. Wyniki na uczelni rzutują bardzo często na poczucie własnej wartości, dlatego tak ważna jest atmosfera zrozumienia, gdy osoba nie może sobie poradzić z wymaganiami.
5. Pomocne w przyswajaniu wiedzy może być przedstawianie materiału w różnorodny sposób, wykorzystując np.: pomoce multimedialnie, aktywizujące formy pracy grupowej, ćwiczenia.
6. Prowadzący zajęcia może dodatkowo zaproponować alternatywne formy przekazywania wiedzy z wykorzystaniem technologii informacyjnych (e-learning), które mogą być prowadzone na platformie zdalnego nauczania.
7. W sprawdzeniu wiedzy może okazać się przydatne dzielenie materiału na mniejsze części, a także możliwości wyboru formy w jakiej będzie zaliczenie lub egzamin.
8. Każda pomoc dla studenta powinna być dostosowana do jego indywidualnych potrzeb. Nie wszystkie osoby chorujące psychicznie potrzebują takiego samego traktowania.

Zasady wsparcia edukacyjnego

Opracowanie: Dział Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Jagiellońskiego

1. **Indywidualizacja** - adaptacje procesu studiowania osoby niepełnosprawnej dostosowane do jej indywidualnych potrzeb edukacyjnych, wynikających ze specyfiki stanu zdrowia oraz specyfiki zajęć, w tym warunków, w jakich się one odbywają. W zależności od rodzaju oraz stopnia niepełnosprawności; a także w związku z innymi czynnikami, takimi jak przebieg wcześniejszej edukacji, czy możliwości finansowe, student może mieć różne ograniczenia oraz różne umiejętności i techniki kompensowania niepełnosprawności. W wielu przypadkach możliwe jest wdrożenie różnych rozwiązań, które dają możliwość osiągnięcia tego samego celu, czyli skutecznego zaadaptowania procesu kształcenia bez naruszania standardu akademickiego. Z drugiej strony, w zależności od tego, jakie są kluczowe elementy danych zajęć, sugerowane adaptacje mogą być w niektórych przypadkach bardziej asekuracyjne, a w innych dalej idące.
2. **Podmiotowość** - uwzględnienie autonomii osoby niepełnosprawnej i prawa do decydowania o sobie. Osoba niepełnosprawna zna swoją sytuację oraz konsekwencje niepełnosprawności w sposób najlepszy z możliwych. Ona też ponosi pełną odpowiedzialność za swoje decyzje i rozwój osobisty. Dlatego wszelkie wybory nawet te, które na pierwszy rzut oka mogą wydawać się nierozsądne, należy uszanować i podejmować możliwe do przeprowadzenia działania, zmierzające do wprowadzenia w życie decyzji studenta. Nie stoi to w sprzeczności z ewentualnym zwróceniem uwagi studenta na czynniki, mogące mieć znaczenie dla jego sukcesu lub niepowodzenia (na przykład wymagania związane programem studiów, z których student może nie zdawać sobie sprawy).
3. **Rozwijanie potencjału osoby niepełnosprawnej** w związku z realizowanym przez nią procesem kształcenia - dobór takich adaptacji, które pozwalałyby studentowi nabywać wiedzę i rozwijać praktyczne umiejętności. Należy dbać o to, aby stosowane adaptacje umożliwiały studentowi w jak największym stopniu realizację zajęć przewidzianych w programie studiów. 1/1/ przypadku gdy do wyboru mamy zwolnienie studenta z jakiejś aktywności (co w pewnych wypadkach może być akceptowalną adaptacją) oraz podjęcie działań, aby w zmienionej formie, zadanie mogło być przez studenta wykonane, należy przyjąć tę drugą opcję.
4. **Racjonalność dostosowania** - proponowanie adaptacji racjonalnych ekonomicznie, skutecznie wyrównujących szanse osoby niepełnosprawnej oraz gwarantujących zachowanie standardu akademickiego. Racjonalna adaptacja to taka, która w możliwie najlepszy sposób zapewnia dostęp do tych samych treści oraz daje możliwość realizowania zadań praktycznych, do których mają dostęp osoby bez niepełnosprawności. Trzeba się liczyć z tym, że adaptacja taka teoretycznie będzie możliwa, lecz jej koszt lub wysiłek związany z jej wprowadzaniem będzie zbyt duży. Wówczas konieczne jest szukanie innych rozwiązań.
5. **Utrzymanie standardu akademickiego** - przygotowanie adaptacji przy jednoczesnym utrzymaniu kryteriów merytorycznych obowiązujących wszystkich studentów. Osiągnięcie założonych efektów kształcenia jest jednym z praw studiujących osób niepełnosprawnych. Wszelkie adaptacje muszą być zatem przygotowane tak, aby zagwarantowane zostało zachowanie kluczowych elementów procesu realizacji programu studiów. Z tego względu niezwykle istotna jest współpraca naukowców i nauczycieli akademickich zajmujących się daną dziedziną wiedzy. Wymagania

dotyczące zajęć o takiej samej tematyce na różnych kierunkach studiów bywają różne, dlatego proponowane rozwiązania w niektórych sytuacjach będą właściwe do zastosowania, a w innych nie.

6. **Adaptacje najbliższe standardowemu przebiegowi** zajęć - a więc takie, które nie mają charakteru przywileju dla osoby niepełnosprawnej, ale w sposób racjonalny wyrównywałyby jej szanse w zakresie możliwości realizacji procesu kształcenia uznanego za optymalny na danych zajęciach. Zasada ta ma na celu dążenie do dokonywania możliwie najmniejszych zmian standardowego sposobu studiowania. Przyjmuje się też, że pierwotnie przyjęte sposoby prowadzenia zajęć i egzaminowania mają znaczenie dla przebiegu studiów. Na przykład przyjęcie pisemnej formy egzaminu oznacza nie tylko sprawdzenie wiedzy studenta, lecz również założenie, że student powinien mieć umiejętność wykazania się, nią na piśmie. Z tego względu adaptacja egzaminu pisemnego powinna w pierwszej kolejności iść w kierunku zmiany sposobu pisania (np. w powiększonym druku, na komputerze, przy użyciu alfabetu brajla).
7. **Równe prawa i obowiązki** - dbałość nie tylko o realizowanie równych praw dla osób niepełnosprawnych, ale również egzekwowanie (dzięki zapewnieniu tych praw) wypełniania obowiązków studenckich na takim samym poziomie, jak w przypadku studentów bez niepełnosprawności. Jednym z celów dokonywania racjonalnych adaptacji jest dążenie do zobiektywizowania możliwości i - co za tym idzie - oceny studenta. Ocena pozytywna i jest jedynie potwierdzeniem tego, że student posiadał wiedzę i umiejętności jakie były założone. Zwalnianie z wypełniania obowiązków może stanowić utrudnienie dla studenta w osiągnięciu założonego celu. Będzie też odebrane przez innych studentów jako uprzywilejowywanie. Działania na rzecz osób niepełnosprawnych powinny zapewnić im równe traktowanie, co da im szansę na wzięcie odpowiedzialności za siebie i swoje obowiązki w takim samym stopniu, jak ma to miejsce w przypadku osób bez niepełnosprawności.

Projekt dobrych praktyk Uczelnianego Wsparcia

Opracowanie: Komisja ds. Wyrównywania Szans Edukacyjnych przy KRASP

Poziom wsparcia bazowy

1. **Powołanie osoby, zajmującej się studentami z niepełnosprawnościami.** Pierwszym zadaniem, związanym ze wsparciem studentów z niepełnosprawnościami powinno być powołanie przez władze uczelni specjalnie dedykowanej do tego zadania osoby. Funkcję tę może pełnić osoba, która będzie miała wpisane w zakresie swoich obowiązków zadanie polegające na wsparciu studentów z niepełnosprawnością. Istotnym jest, by posiadała podstawową wiedzę w tym zakresie.
2. **Stworzenie realnej możliwości kontaktu studenta z osobą zajmującą się wsparciem studentów z niepełnosprawnością.** Niezwykle ważne jest, aby do kandydatów oraz studentów z niepełnosprawnościami docierał jasny komunikat o osobie pełniącej taką funkcję (konieczna jest odpowiednia informacja na stronie internetowej uczelni), ale także, by kontakt z tą osobą był łatwy do zrealizowania w praktyce.
3. **Przygotowanie pełnej i czytelnej informacji o dostępnych dla studenta formach wsparcia.** Osoba odpowiedzialna za wsparcie studentów z niepełnosprawnościami powinna przygotować klarowną ofertę wsparcia dla studentów i zapewnić odpowiedni przepływ informacji tej ofercie. Do podstawowych form wsparcia powinno się na tym etapie zaliczyć m.in.: przedłużenie czasu pisania egzaminu/zaliczeń, adaptacje materiałów dydaktycznych, informowanie wykładowców o potrzebach studenta (za jego zgodą), przesyłanie prezentacji w wersji elektronicznej, udzielanie informacji o formach pomocy materialnej (stypendium specjalne, programy PFRON oraz samorządowe itp.). Oferta powinna być promowana przy pomocy różnorodnych kanałów komunikacyjnych dostępnych dla studentów (m.in.: strona internetowa z podstawowymi informacjami, ulotki, plakaty, spotkania ze studentami, dyżury).
4. **Uznanie za zasadę zagwarantowania wysokiego poziomu kształcenia,** zgodnie z ogólnie przyjętymi standardami akademickimi. Poziom merytoryczny kształcenia studentów z niepełnosprawnościami nie powinien odbiegać od poziomu kształcenia studentów pełnosprawnych.
5. **Przygotowanie form wsparcia oraz procedur ich udzielania.** Należy dążyć do tego, aby wypracowane formy wsparcia zostały zapisane w regulaminie studiów lub innym dokumencie uczelni.
6. **Gromadzenie i przechowywanie informacji o liczbie studentów z niepełnosprawnościami.** Uczelnia powinna posiadać aktualną listę studentów z niepełnosprawnościami wraz z orzeczeniami o stopniu niepełnosprawności. Dane powinny być przechowywane zgodnie z przepisami, w tym o ochronie danych osobowych.

Poziom wsparcia standardowy

1. **Powołanie jednostki organizacyjnej** (np. Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych (BON)). Wraz ze wzrostem liczby studentów z niepełnosprawnością należy podjąć działania na rzecz powołania jednostki organizacyjnej zajmującej się coraz bardziej profesjonalizowanymi formami wsparcia. Jednostka ta powinna zostać wpisana w strukturę organizacyjną uczelni.

2. **Stworzenie modelu współpracy powstałej jednostki organizacyjnej ze studentami z niepełnosprawnościami.** Pracownicy powstałej jednostki organizacyjnej powinni aktywnie współpracować ze studentami z niepełnosprawnościami, wsłuchując się w ich potrzeby oraz konsultując z nimi działania mające na celu wdrożenie racjonalnych usprawnień.
3. **Zaplanowanie i wdrożenie systemu szkoleń dla pracowników uczelni oraz studentów.** Zwiększenie świadomości członków wspólnoty akademickiej (pracowników i studentów) jest jedną z najbardziej efektywnych praktyk ułatwiających wdrożenie różnorodnych form wsparcia studentów z niepełnosprawnością. Szkolenia i warsztaty powinny być zróżnicowane i dotyczyć różnego typu niepełnosprawności oraz prezentacji różnych form wsparcia studentów z niepełnosprawnością w procesie kształcenia.
4. **Systematyczne udostępnianie przestrzeni i infrastruktury uczelni dla potrzeb studentów z różnymi rodzajami niepełnosprawności.** Uczelnia powinna systematycznie dostosowywać przestrzeń i infrastrukturę uczelni do potrzeb studentów z niepełnosprawnością ruchu (np. poprzez dostępność architektoniczną), z niepełnosprawnością wzroku (np. poprzez oznakowania sal w alfabecie brajla czy instalowanie wind z informacją głosową), z niepełnosprawnością słuchu (np. poprzez zakładanie pętli indukcyjnych w salach). Bez podjęcia powyższych działań nie można mówić o pełnej realizacji prawa do studiowania. Każda uczelnia powinna zatem dołożyć starań, aby tę dostępność z roku na rok powiększać.
5. **Udostępnienie akademików dla potrzeb studentów z niepełnosprawnościami.** W akademikach powinny zostać przygotowane zgodnie ze standardami uniwersalnego projektowania pokoje dla osób z niepełnosprawnością ruchu oraz z innymi rodzajami niepełnosprawności.
6. **Wprowadzenie usługi asystenta edukacyjnego.** Wraz z rozwojem Biura ds. ON oraz poszerzeniem oferty wsparcia należy rozważyć wprowadzenie usługi asystenta edukacyjnego. W zakresie obowiązków asystenta powinno znaleźć się m.in.: tworzenie notatek oraz pomoc w kwestiach administracyjnych na uczelni. Asystentura edukacyjna to wsparcie nie tylko dla studentów z niepełnosprawnością ruchu, ale również z niepełnosprawnością wzroku, słuchu lub innymi rodzajami, w zależności od indywidualnych potrzeb studenta.
7. **Wprowadzenie usługi tłumacza języka migowego.** Dla studentów nie(do)słyszających, znających język migowy, wskazane jest zapewnienie dostępności treści przekazywanych podczas zajęć poprzez wprowadzenie usługi tłumacza języka migowego. W niektórych przypadkach tłumacza języka migowego można zastąpić przez asystenta edukacyjnego.
8. **Adaptowanie materiałów dydaktycznych.** Przystosowanie materiałów dydaktycznych m.in.: notatek, książek, podręczników, ćwiczeń dla potrzeb studentów niepełnosprawnościami wiąże się z koniecznością ich zapisania w postaci czarnodruku lub utrwalenia w dostępnej wersji elektronicznej. Materiały powinny być przygotowane profesjonalnie i zawsze pod kątem potrzeb studenta, ale o ile to możliwe powinny być dostępne dla większej grupy studentów, np. zarówno dla osób słabowidzących, jak i osób niewidomych korzystających z syntezy mowy. Adaptacja może wiązać się także ze stworzeniem możliwości samodzielnego opracowania i przygotowania materiałów dydaktycznych przez samych studentów, np. skanowania, kserowania, drukowania do formatu A3.
9. **Wprowadzenie lektoratów z języków obcych w formie alternatywnej.** Lektoraty z języków obcych powinny być prowadzone w formie dostosowanej dla studentów z różnymi niepełnosprawnościami, głównie słuchu i wzroku oraz osób z problemami komunikacyjnymi.

10. **Wprowadzenie zajęć z wychowania fizycznego w formie alternatywnej.** Zajęcia z wychowania fizycznego powinny być zorganizowane w takiej formie, aby student mógł w nich uczestniczyć, niezależnie od swojej niepełnosprawności.
11. **Przystosowanie stanowisk komputerowych.** Organizacja takich stanowisk powinna uwzględniać potrzeby osób z różnymi niepełno- sprawnościami (wyposażenie w specjalistyczne oprogramowanie oraz urządzenia peryferyjne). Stanowiska można zorganizować m.in.: w bibliotece lub w specjalnej sali komputerowej.
12. **Zapewnienie dostępnej informacji elektronicznej.** Wszelkie publikowane materiały w formie elektronicznej powinny być dostępne zgodnie ze standardem WCAG 2.0. Materiały filmowe zamieszczane na stronie dedykowanej studentom z niepełnosprawnościami powinny mieć dołączoną ścieżkę z audiodeskrypcją i napisy. Zdjęcia, grafiki i wykresy powinny być uzupełnione opisem alternatywnym. Dotyczy to również kursów e-learningowych. Treści na stronie internetowej mogą także być przetłumaczone na język migowy
13. **Przestrzeganie 7 zasad wsparcia edukacyjnego.** Istotny jest fakt, by uczelnie przestrzegały siedmiu zasad wsparcia edukacyjnego studentów z niepełnosprawnością, do którego zaliczana jest: indywidualizacja, podmiotowość, rozwijanie potencjału osoby niepełnosprawnej w związku z realizowanym przez nią procesem kształcenia, racjonalność dostosowania, utrzymanie standardu akademickiego, adaptacje najbliższe standardowemu przebiegowi zajęć, równe prawa i obowiązki. Zasady te zostały uchwalone przez Prezydium KRASP w dn. 2 czerwca 2016 r.

Poziom wsparcia ponadstandardowy

1. **Stworzenie możliwości do powstania Zrzeszenia Studentów Niepełnosprawnych.** Studenci działający w ramach ZSN uzyskują nie tylko większą możliwość reprezentowania interesów środowiska, ale także dzięki powołaniu swojej organizacji mają możliwość utworzenia systemu wzajemnego wsparcia.
2. **Udział studentów z niepełnosprawnościami w organizacjach studenckich, kołach naukowych itp.** Studenci z niepełnosprawnościami powinni mieć zagwarantowany dostęp do działalności w organizacjach studenckich i kołach naukowych itp. w stopniu równym z pozostałymi studentami.
3. **Wspieranie procesu aktywizacji zawodowej.** W miarę możliwości należy zagwarantować wsparcie w aktywizacji zawodowej poprzez m.in.: rozpowszechnianie ofert pracy, prowadzenie projektów, udzielanie pomocy w uzyskaniu praktyki/stażu oraz poprzez prowadzenie specjalistycznych szkoleń.
4. **Prowadzenie profilaktyki zdrowia psychicznego.** Doraźne wsparcie psychologiczne może być realizowane poprzez m.in.: zatrudnienie psychologa na stałe lub w miarę pojawiających się potrzeb, poprzez działania związane z profilaktyką zdrowia psychicznego i psychoedukacją oraz poprzez informowanie o możliwych formach pomocy instytucjonalnej.
5. **Wspieranie studentów bez orzeczeń.** Wsparciem mogą być objęci także studenci przewlekłe chorzy, z nagłymi urazami, dysleksją, kryzysami psychicznymi itp. Pomoc powinna być udzielana w zakresie niegenerującym kosztów. Jeśli uczelnia dysponuje własnymi środkami wsparcie może być realizowane w szerszym zakresie.

6. **Udział w pracach legislacyjnych.** Podejmowanie działań mających na celu sformułowanie i popularyzację prawnych aspektów wsparcia studentów z niepełnosprawnościami.
7. **Stworzenie pracowni tyfloinformatycznej.** W miarę potrzeb i możliwości można utworzyć specjalne stanowisko (stanowiska) komputerowe z profesjonalnym sprzętem oraz oprogramowaniem wspierającym adaptację materiałów do potrzeb studentów z niepełnosprawnością wzroku.
8. **Utworzenie lektoratu języka polskiego dla osób niesłyszących.** Język polski dla osób niesłyszących jest językiem obcym, jego naukę można zaliczyć jako- naukę dodatkowego języka.
9. **Zorganizowanie transportu.** W miarę możliwości uczelnia może zorganizować transport, w szczególności dla studentów z niepełnosprawnością ruchu.

Uwaga końcowa

Niezależnie od poziomu wsparcia w uczelniach powinny być prowadzone działania świadomościowo-edukacyjne dla pracowników oraz studentów uczelni na temat praw i potrzeb osób z niepełnosprawnościami.